

EVROPSKA UNIJA

EVROPSKI SUD PRAVDE

**SLUČAJ TADAO MARUKO PROTIV
VERSORGUNGSANSTALT DER DEUTSCHEN BÜHNEN**

SLUČAJ TADAO MARUKO PROTIV VERSORGUNGSANSTALT DER DEUTSCHEN BÜHNEN⁷⁵

Slučaj C-267/06

(Zahtjev za prethodnom odlukom: Bayerisches Verwaltungsgericht München (Bavarski Upravni sud u Minhenu))

(Jednako postupanje u zapošljavanju i zanimanju – Direktiva 2000/78/EC – Porodična penzija prema obaveznom penzijskom sistemu – Koncept “plate“ – Odbijanje jer osobe u pitanju nijesu u braku – Istopolni partneri – Diskriminacija po osnovu seksualne orijentacije)

Rezime presude

1. Socijalna politika – Jednako postupanje u zapošljavanju i zanimanju – Direktiva 2000/78 – Nadležnost - član 141. EZ; Direktiva Savjeta 2000/78

2. Socijalna politika – Jednako postupanje u zapošljavanju i zanimanju – Direktiva 2000/78 - Direktiva Savjeta 2000/78, članovi 1. i 2.

1. Porodična penzija ulazi u kompetenciju Direktive Savjeta 2000/78 o opštem okviru za jednako postupanje u zapošljavanju i zanimanju ako je ta penzija isplaćena prema obaveznom penzijskom sistemu kojim upravlja penzijski fond za određenu kategoriju radnika; ako taj sistem proizlazi iz kolektivnog ugovora sklopljenog radi dopune novčanih prava iz socijalnog osiguranja isplativih prema nacionalnom zakonodavstvu opšteg djelokruga; ako je taj sistem finansiran isključivo od strane radnika i poslodavaca iz sektora u pitanju, bez ikakvog sufinansiranja od strane države, i namijenjen, u skladu s tim ugovorom, toj kategoriji radnika; te ako je iznos penzije utvrđen obzirom na period članstva radnika koji je bio partner ovlaštenom licu i to u ukupnom iznosu doprinosa koje je taj radnik uplatio. Takva se penzija, dakle, mora klasifikovati kao plata u smislu člana 141. EZ, a na taj zaključak ne utiče činjenica da je penzijski fond javno tijelo ili činjenica da je članstvo u sistemu kojim se stiče pravo na porodičnu penziju obavezno. (vidjeti stavove 49-51, 53-57, 61, operativni dio 1)

2. Kombinacija odredbi članova 1. i 2. Direktive 2000/78 o opštem okviru za jednako postupanje u zapošljavanju i zanimanju isključuje zakonodavstvo prema kojemu, nakon smrti životnog partnera, preživjeli partner ne prima porodičnu penziju jednaku onoj odobroj preživjelom bračnom drugu, iako, prema nacionalnom pravu, životno partnerstvo stavlja osobe istog pola u položaj uporediv sa položajem bračnih drugova što se tiče te porodične penzije. Na nacionalnom je sudu da utvrdi da li je preživjeli životni partner u položaju uporedivim sa položajem bračnog druga koji je ovlašten na porodičnu penziju predviđenu prema obaveznom penzijskom sistemu kojim upravlja penzijski sistem u pitanju (vidjeti stavove 69, 73, operativni dio 2)

PRESUDA SUDA

(Veliko vijeće)

1. aprila 2008. godine

(Jednako postupanje u zapošljavanju i zanimanju – Direktiva 2000/78/EC – Porodična penzija prema obaveznom penzijskom sistemu – Koncept “plate“- Odbijanje jer osobe u pitanju nijesu u braku – Istopolni partneri – Diskriminacija po osnovu seksualne orijentacije)

⁷⁵ www.curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=70854&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=219298

U slučaju C-267/06,

ZAHTJEV za prethodnim mišljenjem na temelju člana 234 EZ upućen od Bayerisches Verwaltungsgericht München (Bavarski Upravni sud u Minhenu) (Njemačka), donesen naosnovu odluke od 1. juna 2006. godine, primljen na Sud 20. juna 2006., u postupku

Tadao Maruko

protiv

Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen,

SUD (Veliko vijeće),

u sastavu: V. Skouris, predsjednika, P. Jann, C.W.A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts i L. Bay Larsen, predsjednika Vijeća, K. Schiemann, J. Makarczyk, P. Kūrisa, J. Klučka (izvjestilac), A. Ó Caoimha, P. Lindha i J.-C. Bonichot, sudije,
Nezavisni advokat: D. Ruiz-Jarabo Colomer,
Zapisničar: J. Swedenborg, administrator,

uzimajući u obzir pisani postupak i ročište održano dana 19. juna 2007. godine, nakon razmatranja primjedbi podnesenih u ime:

- gospodina Maruka, od strane H. Graupner, R. Wintemute i M. Bruns, advokati,
- Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen, od strane C. Draws i P. Rammert, zastupnici,

uz pomoć A. Bartosch and T. Grupp, advokati,

- Vlade Holandije, od strane C. Wissels, zastupnika,
- Vlade Ujedinjenog Kraljevstva, od strane V. Jackson, zastupnika, i T. Ward, advokata,
- Komisije Evropske Zajednice, od strane J. Enegren i I. Kaufmann-Bühler, prisutni kao zastupnici - agenti,

nakon saslušanja Mišljenja Nezavisnog advokata na sjednici održanoj dana 6. septembra 2007. godine,

donosi sljedeću

PRESUDU

1. Ovaj zahtjev za prethodnom odlukom odnosi se na tumačenje člana 1, člana 2 (2)(a) i (b)(i) i člana 3(1)(c) i (3) Direktive Savjeta 2000/78/EC od 27. novembra 2000. godine o uspostavljanju opšteg okvira za jednako postupanje u zapošljavanju i zanimanju (OJ 2000 L 303, strana 16; "Direktiva 2000/78" ili "Direktiva")

2. Zahtjev je podnjet u postupku između gospodina Maruka i Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen (Njemačka pozorišna penziona institucija, „Vddb“) vezano za odbijanju posljednjeg da prizna pravo gospodina Maruka na udovčevu penziju kao dijela porodične penzije predviđene prema obaveznom penzijskom sistemu čiji je član bio preminuli životni partner.

Pravni kontekst

Pravo Zajednice

3. Recitali 13. i 22. preambule Direktive 2000/78 glase:

„(13) Ova Direktiva se ne primjenjuje na sisteme socijalne sigurnosti i socijalne zaštite čije se naknade ne tretiraju kao prihodi u smislu koji taj izraz ima radi primjene člana 141. Ugovora o EZ, niti na uplate od strane države kojima se želi omogućiti pristup zapošljavanju ili zadržavanje posla.

...

(22) Ova Direktiva ne dovodi u pitanje nacionalne zakone o bračnom statusu i pripadajuće beneficije.“

4. Član 1. Direktive 2000/78 predviđa: “Svrha je ove Direktive utvrditi opšti okvir za borbu protiv diskriminacije po osnovu vjere ili uvjerenja, invaliditeta, starosti ili seksualne orijentacije koja se odnosi na zapošljavanje i zanimanje, s otpočinjanja primjene načela jednakog postupanja u državama članicama.“

5. Prema članu 2. Direktive:

„1. Zbog potreba svrhe ove Direktive, “načelo jednakog postupanja” označava zabranu bilo kojeg oblika direktne ili indirektno diskriminacije na bilo kojoj osnovi iz člana 1.

2. Zbog potreba stava 1:

(a) smatrat će se da direktna diskriminacija postoji ako se jedna osoba stavlja ili je bila stavljena ili bi mogla biti stavljena u nepovoljniji položaj od druge osobe u sličnoj situaciji, po nekom od osnova iz člana 1;

(b) smatrat će se da indirektna diskriminacija postoji onda kada bi naizgled neutralna odredba, kriterijum ili praksa mogla staviti osobe određene vjere ili uvjerenja, određenog invaliditeta, određene starosti, ili određene seksualne orijentacije u nepovoljniji položaj u odnosu na druge osobe, osim ako su:

(i) odredba, kriterijum ili praksa objektivno opravdani legitimnim ciljem, a sredstva postizanja tog cilja su opravdana i neophodna, ...

“

6. Član 3 Direktive glasi:

“Unutar granica područja nadležnosti prenesenih na Zajednicu, ova Direktiva primjenjivaće se na sve osobe, u javnom i privatnom sektoru, uključujući javna tijela, u odnosu na:

...

(c) Zapošljavanje i uslove rada, uključujući otkaz i platu;

...

3. Ova Direktiva se ne primjenjuje na uplate bilo koje vrste iz državnih ili sličnih sistema, uključujući i državne sisteme socijalne sigurnosti i socijalne zaštite.

”

7. Prema prvom stavu člana 18 Direktive 2000/78, države članice dužne su usvojiti zakone, propise i upravne odredbe potrebne za sprovođenje direktive najkasnije do 2. decembra 2003. godine, ili, što se tiče odredbi o kolektivnim ugovorima, mogu povjeriti sprovođenje Direktive socijalnim partnerima. Međutim, u tom slučaju, države članice su dužne obezbijediti da, ne kasnije od 2. decembra 2003. godine, socijalni partneri ugovorima uvedu potrebne mjere, s tim da se od država članica traži da preduzmu sve mjere potrebne kako bi omogućile da u svako, trenutku budu sposobne garantovati rezultate predviđene Direktivom. Takođe, bez odlaganja moraju obavijestiti Komisiju Evropske zajednice o tim mjerama.

Nacionalno zakonodavstvo

Zakon o registrovanom životnom partnerstvu

8. Član 1. Zakona o registrovanom životnom partnerstvu (Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft) od 16. februara 2001. godine (BGBl. 2001 I, strana 266), izmijenjen i dopunjen Zakonom od 15. decembra 2004. godine (BGBl. 2004 I, strana 3396, ‘LPartG’), propisuje:

1) Dvije osobe istog pola osnivaju partnerstvo kada obje potvrde, lično i u prisustvu drugoga, da žele živjeti zajedno u partnerstvu za cijeli život (kao životni partneri). Potvrda ne

smije biti uslovna niti za određeno razdoblje. Potvrde su djelotvorne ako su saopštene pred nadležnim tijelom.

2) Partnerstvo ne može biti valjano osnovano:

1. sa osobom koja je malodobnik ili je u braku ili već živi u partnerstvu sa trećom osobom;
2. između rođaka u uzlaznoj ili silaznoj liniji;
3. između braće i sestara sa istom majkom i istim ocem, sa istom majkom ili sa istim ocem;
4. ako, u vrijeme osnivanja partnerstva, partneri odbiju prihvatiti dužnosti iz člana 2.

...

9. Član 2. LpartG-a propisuje: "Životni partneri moraju se podržavati i brinuti jedan o drugome te se međusobno obavezati na životno partnerstvo. Svaki će prihvatiti svoje odgovornosti u odnosu na drugoga."

10. Prema članu 5 tog Zakona: "Oba životna partnera dužna su odgovarajuće doprinositi zajedničkim potrebama partnerstva svojim radom i svojom imovinom. Druga rečenica člana 1360, član 1360a i član 1360b Građanskog zakonika, te drugi stav člana 16, analogno se primjenjuju."

11. Član 11 (1) tog Zakona propisuje: "Osim ako drugačije nije propisano, životni partneri smatraće se članovima porodice drugog životnog partnera".

Zakonodavstvo o penziji udovice_udovca

12. LpartG-om je njemačko zakonodavstvo uvelo izmjene i dopune VI. knjige Zakonika o socijalnoj sigurnosti – zakonski starosni penzijski sistemi (Sozialgesetzbuch VI – Gesetzliche Rentenversicherung).

13. Član 46 VI. knjige, u pravosnažnog izdanja od 1. januara 2005. godine (Zakonik o socijalnoj sigurnosti), propisuje:

1) Udovice ili udovci koji se nijesu preudali imat će pravo, nakon smrti osiguranog bračnog druga, na malu penziju udovice ili udovca, ukoliko je osigurani bračni drug bio osiguran kroz opšte kvalifikaciono razdoblje. Ovo je pravo ograničeno maksimalnim trajanjem od 24 kalendarska mjeseca od mjeseca nakon osiguranikove smrti.

...

4) Radi utvrđivanja prava na penziju udovice ili udovca, zasnivanje životnog partnerstva tretirat će se kao jednako kao zasnivanje braka, životno partnerstvo jednako kao brak, preživjeli partner jednako kao udovica ili udovac, a životni partner jednako kao bračni drug. Raskid ili poništenje novoga partnerstva tretirat će se jednako kao odgovarajući raskid ili poništenje braka."

14. VI. knjiga sadrži i ostale slične odredbe o tretiranju životnog partnerstva jednako kao braka, naročito član 47. (4), član 90. (3), član 107. (3) i član 120. e (1).

Kolektivni ugovor za njemačka pozorišta

15. Član 1. Kolektivnog ugovora za njemačka pozorišta (Tarifordnung für die deutschen Theater) od 27 oktobra 1937. godine (Reichsarbeitsblatt 1937 VI, str. 1080; „Kolektivni ugovor“) predviđa:

1) Svaka pravna osoba koja obavlja pozorišnu djelatnost unutar Reicha mora plaćati, u ime pozorišnih profesionalaca zapošljenih u prostoru pozorišta, doprinose za starosnu i porodičnu penziju, u skladu s odredbama koje slijede, i dati pisano obavještenje o uplaćenim doprinosima svakom pozorišnom profesionalcu u svom osoblju.

2) U dogovoru sa zainteresiranim ministrima Reicha, ministar za narodno prosvjetljenje i propagandu odredit će osiguravajuću instituciju te utvrditi uslove osiguranja (propise). Takođe će odrediti datum od kojeg se doprinosi moraju uplaćivati, što je obavezujuće prema ovom Ugovoru.

3) Za potrebe ovog Ugovora, pozorišni profesionalci su osobe koje su, prema Zakonu o komori Reicha za kulturu i ostalom mjerodavnom zakonodavstvu, obavezni članovi Pozorišne komore Reicha (scensko odjeljenje), naročito: producenti, glumci, dirigenti, reditelji, scenari-

sti, horski direktori, treneri, scenografi, šaptači i osobe sličnog zanimanja, tehničko osoblje (na primjer vodeći ljudi u pomoćnom osoblju, osobe zadužene za kulisu i scensku dekoraciju, kostimografi i osobe sličnog zanimanja, ukoliko su odgovorni za rad svog odjeljenja), zajedno sa koreografima, članovima orkestra, plesačima i frizerima.“

16. Član 4. Kolektivnog ugovora predviđa: “Pozorišni operater i pozorišni profesionalac snosiće svaki po pola premije osiguranja. Pozorišni operater mora dostaviti premije osiguranja osiguravajućoj instituciji.“

Statut Vddb-a

17. Članovi 27, 32 i 34 Statuta Vddb-a predviđaju:

“Član 27. – Lične penzije i opšti uslovi

(1) Pravo na penziju nastaje u sljedećim slučajevima: nesposobnost za rad ili invalidnost, prijevremena penzija, starost uobičajena za odlazak u penziju i smrt.

(2) U praksi, institucija će isplaćivati penziju udovici (članovi 32. i 33.) i udovcu (član 34.) putem porodične penzije ako je, odmah prije datog događaja nastalo pravo na penziju, osigurana osoba bila obavezno osigurana, svojevrijemno osigurana ili produženo osigurana, i ako je protekao kvalifikacijski period... .

...

Član 32. – Penzija udovice

(1) Supruga osiguranog ili penzionisanog muškarca, ukoliko je brak postojao na dan muškarčeve smrti, ima pravo na penziju udovice.

...

Član 35. – Penzija udovca

(1) Suprug osigurane ili penzionisane žene, ukoliko je brak postojao na dan ženine smrti, imaće pravo na penziju udovca.

...

18. Član 30(5) Statuta Vddb-a propisuje postupak za određivanje iznosa penzije s obzirom na koji se računa i porodična penzija.

Glavni postupak i pitanja upućena na prethodnu odluku

19. Dana 8. novembra 2001. godine, u skladu s članom 2. LpartG-a po njegovoj prvobitnoj verziji, gospodin Maruko sklopio je životno partnerstvo sa kostimografom.

20. Životni partner gospodina Maruka bio je član Vddb-a od 1. septembra 1959. godine te je dobrovoljno nastavljao doprinositi toj instituciji čak i u periodu kad nije bio obavezan biti član.

21. Životni partner gospodina Maruka umro je 12. januara 2005. godine.

22. Pismom od 17. februara 2005. godine, gospodin Maruko se prijavio Vddb-u za penziju udovca. Odlukom od 28. februara 2005. godine, Vddb je odbio njegovu prijavu na osnovu toga što njihovi propisi ne priznaju takvo pravo preživjelim životnim partnerima.

23. Gospodin Maruko podnio je tužbu Bayerisches Verwaltungsgericht München (Bavarskom Upravnom sudu u Minhenu), sudu koji je podnio zahtjev za prethodnom odlukom. Prema gospodinu Maruku, Vddb-ovo odbijanje krši načelo jednakog postupanja, s obzirom da, od 1. januara 2005. godine, njemačko zakonodavstvo poistovjećuje i tretira životno partnerstvo i brak jednakim uslovima, naročito uvođenjem člana 46. (4) u Zakonik o socijalnoj sigurnosti. Osparavati osobi čiji je životni partner umro pravo na porodičnu penziju pod istim uslovima kao preživjelom bračnom drugu je diskriminacija te osobe po osnovu seksualne orijentacije. Prema mišljenju gospodina Maruka, životni su partneri stavljeni u nepovoljniji položaj od bračnih drugova, iako se, kao i bračni drugovi, moraju podržavati i brinuti jedan o drugima, iako su međusobno obavezani na životno partnerstvo te iako svaki prihvata odgo-

vornosti u odnosu na drugoga. Pravila o imovini životnih partnera u Njemačkoj su jednaka onima o imovini bračnih drugova.

24. Nacionalni sud želi saznati, prvo, može li se penzijski sistem kojim upravlja VddB smatrati jednakim državnim sistemom socijalnog osiguranja u smislu člana 3. (3) Direktive 2000/78 te je li taj sistem izvan kompetencija, nadležnosti, direktive. Sud tvrdi da je činjenica što je članstvo u VddB-u zakonska obaveza te što ne dolazi u obzir pregovaranje takvog članstva u bilo kojem pozorišnom preduzeću pokazatelj te jednakosti. Međutim, nacionalni sud takođe je napomenuo da, izvan vremenskog perioda provedenog u radnom odnosu, pozorišni profesionalci imaju mogućnost svojevoljno nastaviti članstvo u penzijskom sistemu; da je sistem zasnovan na načelu kapitalizacije; da pozorišno poduzeće i osigurana osoba plaćaju svaki po pola doprinosa; te da VddB upravlja i uređuje svoje aktivnosti autonomno, bez uplitanja saveznog zakonodavstva.

25. Nacionalni sud tvrdi da se, u pogledu strukture VddB-a i odlučnog uticaja pozorišnih preduzeća i osiguranih osoba nad njegovim radom, naginje mišljenju da VddB ne upravlja sistemom jednako kao što se upravlja državnim sistemom socijalnog osiguranja, u smislu člana 3 (3) Direktive 2000/78.

26. Nacionalni sud želi saznati, drugo, može li se porodična penzija u pitanju smatrati "platom" u smislu člana 3. (1) Direktive 2000/78, što bi opravdalo primjenu Direktive. Nacionalni sud tvrdi da, kao opšte pravilo, u kontekstu prakse Suda, penzija koja se isplaćuje preživjelima ulazi u okvir koncepta "plate". Prema nacionalnom sudu, na takvo tumačenje ne utiče činjenica da se porodična penzija u pitanju ne isplaćuje radniku, nego njegovom preživjelom partneru, jer je pravo na takvu penziju beneficija koja proističe iz radnikovog članstva u penzijskom sistemu kojim upravlja VddB, tako da penzija pripada preživjelom partneru radnika po osnovu radnog odnosa poslodavca i radnika.

27. Nacionalni sud želi saznati, treće, isključuje li kombinacija odredbi člana 1 i člana 2 (2) (a) Direktive 2000/78 odredbe propisa kao što su oni VddB-a, prema kojima osoba čiji je životni partner umro ne prima porodičnu penziju jednaku onoj ponuđenoj preživjelom bračnom drugu, iako su, kao i bračni drugovi, životni partneri živjeli u zajednici međusobne potpore i pomaganja koja je formalno osnovana za cijeli život.

28. Prema nacionalnom sudu, iz razloga što ovaj slučaj ulazi pod nadležnost Direktive 2000/78 i što postoji diskriminacija, gospodin Maruko može se osloniti na odredbe Direktive.

29. Nacionalni sud dodaje da je, za razliku od heteroseksualnih parova koji mogu sklopiti brak i koji, ukoliko nastupi osigurani slučaj, imaju pravo na porodičnu penziju, osiguranoj osobi i tužiocu u glavnom postupku, zbog njihove seksualne orijentacije, nemoguće zadovoljiti uslove vezane za brak od kojih zavisi pravo na takvu penziju prema penzijskom sistemu kojim upravlja VddB. Prema mišljenju nacionalnog suda, moguće je da kombinacija odredbi člana 1 i 2.(2)(a) Direktive 2000/78 isključuje odredbe kao što su one iz Statuta VddB-a prema kojima se pravo na tu penziju ograničava na preživjele bračne drugove.

30. Ako kombinacija odredbi člana 1 i 2 (2)(a) Direktive 2000/78 isključuje takve odredbe u propisima kao što su oni VddB-a, nacionalni sud želi saznati, četvrto, je li diskriminacija po osnovu seksualne orijentacije dozvoljena u smislu recitala 22. preambule te Direktive.

31. Nacionalni sud primjećuje da sadržaj tog recitala nije odražen u izreci Direktive 2000/78. Zanima ga može li takav recital ograničiti primjenu Direktive. Nacionalni sud smatra da, u pogledu važnosti načela jednakog postupanja prava Zajednice, nije prikladno široko tumačiti recitale Direktive. Povezano s tim, nacionalni sud želi saznati predstavlja li, u slučaju pred njim, VddB-ovo odbijanje da isplati porodičnu penziju osobi čiji je životni partner umro diskriminaciju koja je dopustiva iako se zasniva na seksualnoj orijentaciji.

32. Peto, nacionalni sud želi saznati je li, u skladu s slučajom C262/88 Barber ([1990] ECR I1889), pravo na porodičnu penziju ograničeno na periode nakon 17. maja 1990. godine. Nacionalni sud tvrdi da odredbe nacionalnog prava u pitanju u glavnom postupku spadaju pod član 141. EZ i da se na direktan uticaj tog člana može osloniti samo obzirom na penzije isplative za

periode zapošljenosti nakon 17. maja 1990. godine. Nacionalni se sud u tom pogledu poziva na slučaj C200/91 Coloroll Pension Trustees ([1994] ECR I4389).

33. U tim okolnostima, Bayerisches Verwaltungsgericht München odlučio je obustaviti postupak i uputiti sljedeća pitanja Sudu pravde na prethodnu odluku:

1. Da li je obavezni profesionalni penzijski sistem, kao što je sistem u ovom slučaju kojim upravlja Vddb, sistem sličan državnim sistemima u smislu člana 3. (3) Direktive Savjeta 2000/78 ... ?

2. Mogu li se penzije koje preživjelima isplaćuje obavezna profesionalna penzijska institucija u obliku penzije udovice_udovca smatrati platom u smislu člana 3. (1)(c) Direktive 2000/78 ... ?

3. Isključuje li član 1., zajedno s članom 2 (2)(a) Direktive 2000/78, propise koji uređuju dodatni penzijski sistem prema kojem registrovani partner ne prima nakon smrti njegovog partnera porodičnu penziju jednaku onoj koja je na raspolaganju bračnim drugovima iako, kao i bračni drugovi, registrovani partneri žive u zajednici međusobne podrške i pomaganja koja je formalno zasnovana za cijeli život?

4. Ako se na prethodna pitanja pozitivno odgovori: da li je diskriminacija po osnovu seksualne orijentacije dozvoljena shodno preambuli Direktive 2000/78 ... ?

5. Da li je pravo na porodičnu penziju ograničeno na period nakon 17. maja 1990. godine u kontekstu sudske prakse iz slučaja Barber [citirano iznad]?"

Pitanja upućena na prethodnu odluku

Prvo, drugo i četvrto pitanje

34. Prvim, drugim i četvrtim pitanjem, na koje je primjereno zajedno odgovoriti, nacionalni sud želi saznati, u suštini, spada li porodična penzija, isplativa prema profesionalnom penzijskom sistemu, kao što je onaj kojim upravlja Vddb, u nadležnost Direktive 2000/78.

Primjedbe podnijete Sudu

35. Obzirom na prvo i drugo upućeno pitanje, Vddb smatra da je sistem kojim upravlja zakonski sistem socijalnog osiguranja te da se porodičnu penziju u pitanju u glavnom postupku ne može smatrati "platom" u smislu člana 3 (1)(c) Direktive 2000/78. Ta je penzija, dakle, izvan primjene te direktive.

36. U prilog tom stavu, Vddb tvrdi, između ostalog, da je tijelo uređeno javnim pravom i dio je savezne državne uprave te da je penzijski sistem u pitanju u glavnom postupku obavezni sistem uspostavljen zakonom. Vddb dodaje da Kolektivni ugovor ima zakonsku snagu te je integrisan, zajedno sa Statutom Vddb-a, u unifikacijski ugovor od 31. avgusta 1990. godine te da se obavezno članstvo primjenjuje na kategorije radnika definisane u opštim uslovima. Porodična penzija u pitanju u glavnom postupku nije direktno povezana sa određenim zaposlenjem, već sa opštim stavovima socijalne politike. Ne zavisi direktno od vremenskog perioda zapošljenosti, a iznos nije određen posljednjom isplaćenom platom.

37. Komisija smatra, s druge strane, da porodična penzija u pitanju u glavnom postupku spada u nadležnost Direktive 2000/78, budući da se isplaćuje u skladu s radnim odnosom između osobe i njegovog poslodavca, posljedica čega je obavezno članstvo zaposlenog u Vddb-u. Iznos penzije utvrđuje se u skladu sa osiguranim periodom i uplaćenim doprinosima.

38. Što se tiče četvrtog pitanja, i gospodin Maruko i Komisija primjećuju da sadržaj recitala 22 preambule Direktive 2000/78 nije naveden u tekstu Direktive. Prema gospodinu Maruku, da su propisi Zajednice htjeli isključiti sve penzije vezane uz građanski status iz nadležnosti Direktive 2000/78, sadržaj bi tog recitala bio predmet pojedinih odredbi u tekstu Direktive. Prema Komisiji, taj recital samo navodi da Evropska unija nema nadležnost u pogledu građanskog statusa.

39. Vddb i Vlada UK smatraju da, pored ostalog, recital 22. preambule Direktive 2000/78 sadrži jasno i opšte isključenje te da određuje primjenu Direktive. Direktiva se ne primjenjuje na

odredbe nacionalnog zakona o građanskom statusu ili o povlasticama koje zavise od tog statusu, kao što je porodična penzija u pitanju u glavnom postupku.

Odgovor Suda

40. Jasno je prema članu 3. (1) i (3) Direktive 2000/78 da se Direktiva primjenjuje na sve osobe, u javnom i privatnom sektoru, uključujući javna tijela, između ostalog, u odnosu na uslove plate i ne primjenjuje na uplate bilo koje vrste iz državnih ili sličnih sistema, uključujući i državne sisteme socijalne sigurnosti i socijalne zaštite.

41. Primjenjivost Direktive 2000/78 mora se razumjeti na način da, u kontekstu odredbi razmatranih zajedno s recitalom 13 preambule Direktive, isključuje sisteme socijalne sigurnosti i socijalne zaštite, čije povlastice nijesu jednake "plati" u smislu primjene člana 141. EZ ili uplatama bilo koje vrste od strane države s ciljem omogućavanja pristupa zapošljavanju ili zadržavanju posla.

42. Zato se mora utvrditi može li se porodična penzija odobrena prema profesionalnom penzijskom sistemu, kao što je onaj kojim upravlja Vddb, smatrati jednakom "plati" u smislu člana 141. EZ.

43. Član 141. EZ predviđa da "plata" podrazumijeva redovnu osnovnu ili minimalnu zaradu ili dohodak i svaku drugu nadoknadu u gotovini ili drugu vrstu primanja, koju radnik prima direktno ili indirektno, u skladu sa svojom zaposlenošću, od svog poslodavca.

44. Kao što je Sud već odlučio (vidjeti slučaj C109/91 Ten Oever [1993] ECR I4879, stav 8., i slučaj C7/93 Beune [1994] ECR I4471, stav 21.), činjenica da su neke naknade isplaćene nakon prestanka radnog odnosa ne sprječava ih da se smatraju "platom" u smislu člana 141. EZ.

45. Time je Sud priznao da porodična penzija, odobrena prema profesionalnom penzijskom sistemu koji je uređen kolektivnim ugovorom, ulazi u djelokrug člana 141. EZ. Sud je naveo da činjenica što se takva penzija, po svojoj definiciji, isplaćuje preživjelome a ne radniku, ne može uticati na takvo tumačenje jer, kako ta penzija proizlazi iz članstva umrlog bračnog druga u tom sistemu, penzija pripada preživjelome po osnovu radnog odnosa poslodavca i umrlog bračnog druga te se isplaćuje preživjelome zbog zapošljenja njegovog bračnog druga. (vidjeti Ten Oever, stavovi 12. i 13.; Coloroll Pension Trustees, stav 18; slučaj C147/95 Evrenopoulos [1997] ECR I2057, stav 22; i slučaj C379/99 Menauer [2001] ECR I7275, stav 18.).

46. Dodatno, u cilju utvrđivanja spada li starosna penzija, na osnovu koje se, ukoliko nastane potreba, kao što je nastala u ovom slučaju, izračunava porodična penzija, u primjenjivost člana 141. EZ, Sud je naveo da, od kriterijuma za identifikaciju penzijskog sistema, obzirom na okolnosti, kriterijum koji se može pokazati odlučnim je isplaćuje li se starosna penzija radniku zbog radnog odnosa između njega i njegovog bivšeg poslodavca, odnosno kriterijum zaposlenosti, zasnovan na sadržaju tog člana (vidjeti, u tom smislu, Beune, stav 43; Evrenopoulos, stav 19; slučaj C366/99 Griesmar [2001] ECR I9383, stav 28.; slučaj C351/00 Niemi [2002] ECR I7007, stavovi 44. i 45.; te spojeni slučajevi C4/02 i C5/02 Schönheit and Becker [2003] ECR I12575, stav 56.).

47. Priznaje se da se taj kriterijum ne može smatrati isključivim, budući da se penzije isplaćene prema zakonskom sistemu penzijskog osiguranja mogu, u potpunosti ili djelomično, smatrati platom obzirom na rad (Beune, stav 44.; Evrenopoulos, stav 20.; Griesmar, stav 29.; Niemi, stav 46.; and Schönheit and Becker, stav 57.).

48. Međutim, okolnosti socijalne politike, državne organizacije, etike, ili čak budžetskih potreba koje su uticale ili su mogle uticati na uspostavljanje sistema od strane države ne mogu prevladati ako se penzija odnosi samo na određenu kategoriju radnika, ako je direktno povezana s ostvarenim radnim stažom i ako se njen iznos računa obzirom na posljednju isplaćenu platu (Beune, stav 45.; Evrenopoulos, stav 21.; Griesmar, stav 30.; Niemi, stav 47.; and Schönheit and Becker, stav 58.).

49. Obzirom na obavezni profesionalni penzijski sistem kojim upravlja Vddb, mora se prijetiti, prvo, da proizlazi iz Kolektivnog ugovora koji je, prema informacijama koje je pružio

nacionalni sud, sklopljen kao dopuna novčanim pravima iz socijalnog osiguranja isplativim prema nacionalnom zakonodavstvu opšte nadležnosti.

50. Drugo, opšti stav je da se taj sistem finansira isključivo od radnika i poslodavaca u odnosnom sektoru, bez ikakvog sufinansiranja od strane države.

51. Treće, jasno je iz dokumenata podnijetih Sudu da je sistem namijenjen, u skladu s članom 1. Kolektivnog ugovora, pozorišnim profesionalcima zapošljenim u njemačkim pozorištima.

52. Kao što je naveo nezavisni advokat u tački 70. svog Mišljenja, priznanje prava na porodičnu penziju zahtjeva da je bračni drug osobe koja će primati penziju bio član Vddb-a prije smrti. To je članstvo obavezno za pozorišne profesionalce zapošljene u njemačkim pozorištima. Članovi su takođe i određene osobe koje dobrovoljno odlučuju o članstvu u Vddb-a, ukoliko je takvo članstvo moguće, odnosno ukoliko osobe u pitanju mogu dokazati da su prethodno bile zapošljene u pozorištu u Njemačkoj određeni broj mjeseci.

53. Ti obavezni i dobrovoljni članovi, dakle, čine određenu kategoriju radnika.

54. Dalje, što se tiče kriterijuma da penzija mora biti direktno povezana s periodom ostvarenog radnog staža, mora se primijetiti da je, prema članu 30. (5) Statuta Vddb-a, iznos starosne penzije, na osnovu koje se računa porodična penzija, određen vremenskim periodom radnikovog članstva, što je logična posljedica strukture profesionalnog penzijskog sistema u pitanju koju čine dvije vrste članstva, kao što je saopšteno u stavovima 52. i 53. ove presude.

55. Iznos te starosne penzije nije određen zakonom; dodatno, prema članu 30. (5) Statuta Vddb-a, izračunat je po osnovu ukupnog iznosa doprinosa uplaćenih za vrijeme radnikovog članstva, na koji se primjenjuje indeksirani faktor.

56. Slijedi da, kao što je nezavisni advokat istaknuo u tački 72. svog Mišljenja, porodična penzija u glavnom postupku proizlazi iz radnog odnosa životnog partnera gospodina Maruka te se stoga mora smatrati "platom" u smislu člana 141. EZ.

57. Na taj zaključak ne utiče činjenica da je Vddb javno tijelo (vidjeti, u tom smislu, Evrenopoulos, stavovi 16. i 23.) ili činjenica da je članstvo u sistemu kojim nastaje pravo na porodičnu imovinu u pitanju u glavnom postupku obavezno (vidjeti, u tom smislu, Evrenopoulos, stavovi 16. i 23.).

58. Što se tiče primjene recitala 22. preambule Direktive 2000/78, taj recital navodi da Direktiva ne dovodi u pitanje nacionalne zakone o bračnom statusu i pripadajuće povlastice.

59. Priznaje se da su građanski status i pripadajuće beneficije pitanja koja ulaze u nadležnost država članica i pravo Zajednice ne umanjuje tu nadležnost. Međutim, mora se naglasiti da se u ostvarivanju te nadležnosti države članice moraju usaglasiti s pravom Zajednice a posebno sa odredbama vezanim za načelo nediskriminacije (vidjeti, u tom smislu, slučaj C372/04 Watts [2006] ECR I4325, stav 92., i slučaj C444/05 Stamatelaki [2007] ECR I3185, paragraf 23).

60. Budući da se porodična penzija, kao što je ona koja je slučaj glavnog postupka, smatra "platom" u smislu člana 141. EZ i da ulazi u primjenjivost Direktive 2000/78, iz razloga navedenih u stavovima od 49. do 57. ove presude, recital 22 preambule Direktive 2000/78 ne može uticati na primjenu Direktive.

61. U tim okolnostima, odgovor na prvo, drugo i četvrto pitanje je taj da porodična penzija, odobrena prema profesionalnom penzijskom sistemu kao što je onaj kojim upravlja Vddb, ulazi pod nadležnost Direktive 2000/78.

Treće pitanje

62. Trećim pitanjem, nacionalni sud želi saznati isključuje li kombinacija člana 1. i 2. Direktive 2000/78 zakonodavstvo kao što je ono koje je je predmet glavnog postupka, po kojem, nakon smrti životnog partnera, preživjeli partner ne prima porodičnu penziju jednaku onoj koja je odobrena preživjelom bračnom drugu, iako, kao i bračni drugovi, životni partneri žive u zajednici međusobne podrške i pomaganja koja je formalno zasnovana za cijeli život.

Primjedbe podnesene Sudu

63. Gospodin Maruko i Komisija smatraju da odbijanje da se preživjelim životnim partnerima odobri porodična penzija u pitanju u glavnom postupku predstavlja indirektnu diskriminaciju u smislu Direktive 2000/78, budući da dvije osobe istog pola ne mogu sklopiti brak u Njemačkoj te se, vezano s time, ne mogu kvalifikovati za tu penziju, pravo koje je rezervisano za preživjele bračne drugove. Prema njihovom mišljenju bračni drugovi i životni partneri su u uporednom pravnom položaju koji opravdava odobravanje te penzije preživjelim životnim partnerima.

64. Prema VdB-u, ne postoji ustavna obaveza na jednako tretiranje braka i životnog partnerstva, ukoliko se tiče zakona o socijalnoj sigurnosti ili o penzijama. Životno partnerstvo je institucija sui generis te predstavlja novi oblik građanskog statusa. Ne može se zaključiti iz njemačkog zakonodavstva da postoji obaveza jednako postupati prema životnim partnerima, s jedne strane, i bračnim drugovima, s druge.

Odgovor Suda

65. U skladu s članom 1., cilj Direktive 2000/78 je borba protiv određenih oblika diskriminacije, u odnosu na zapošljavanje i zanimanje, uključujući i po osnovu seksualne orijentacije, s ciljem implementacije načela jednakog postupanja u državama članicama.

66. Prema članu 2. Direktive 2000/78, "načelo jednakog postupanja" znači zabranu bilo kojeg oblika direktne ili indirektno diskriminacije po bilo kojoj osnovi iz člana 1. Direktive. U skladu s članom 2. (2)(a) Direktive 2000/78, direktna diskriminacija postoji ako se jedna osoba stavlja ili je bila stavljena ili bi mogla biti stavljena u nepovoljniji položaj od druge osobe u sličnoj situaciji, po bilo kojoj osnovi iz člana 1. Direktive. Član 2. (2)(b)(i) navodi da indirektna diskriminacija postoji kada bi naizgled neutralna odredba, kriterijum ili praksa mogla staviti osobe određene vjere ili uvjerenja, određenog invaliditeta, određene starosne dobi, ili određene seksualne orijentacije u nepovoljniji položaj u odnosu na druge osobe, osim ako su ta odredba, kriterijum ili praksa objektivno opravdani legitimnim ciljem, a sredstva postizanja tog cilja su opravdana i neophodna.

67. Jasno je prema informacijama pruženim u zahtjevu za prethodnim mišljenjem da je, od 2001. godine, kada je LpartG, u svojoj prvobitnoj verziji, stupio na snagu, Savezna Republika Njemačka izmijenila svoj pravni sistem kako bi dozvolila osobama istog pola da žive u zajednici međusobne podrške i pomaganja koja je formalno zasnovana za cijeli život. Odlučivši ne dozvoliti tim osobama sklapanje braka, koji je ostao dostupan isključivo osobama različitog pola, država članica je za osobe istog pola stvorila drugačiji režim, životno partnerstvo, čiji se uslovi postupno izjednačavaju s onima koji se primjenjuju na brak.

68. Nacionalni je sud primijetio da je Zakon od 15. decembra 2004. godine doprinio postupnom izjednačavanju režima uspostavljenog za životno partnerstvo s onim primjenjivim na brak. Tim je zakonom njemačko zakonodavstvo izmijenilo i dopunilo VI. knjigu Zakonika o socijalnoj sigurnosti, zakonski starog penzijskog sistema, uvođenjem, između ostalog, četvrtog stava kod člana 46. te knjige, prema kojem je jasno da se životno partnerstvo tretira jednako braku u pogledu penzije udovice ili udovca iz te odredbe. Analogno su izmijenjene i dopunjene ostale odredbe VI. knjige.

69. Nacionalni sud smatra da, u pogledu izjednačavanja braka i životnog partnerstva, što smatra postupnim napretkom u priznavanju jednakosti, kao posljedicom pravila uvedених LpartG-om te, naročito, izmjenama i dopunama prema Zakonu od 15. decembra 2004. godine, životno partnerstvo, iako nije identično braku, stavlja osobe istoga pola u situaciju sličnu sa situaciom bračnih drugova u pogledu porodične penzije kao predmetnog pitanja u glavnom postupku.

70. Međutim, nacionalni sud smatra da je pravo na tu porodičnu imovinu ograničeno, prema odredbama Statuta Vddb-a, na preživjele bračne drugove i uskraćeno preživjelim životnim partnerima.

71. U tom slučaju životni partneri su stavljani u nepovoljniji položaj od preživjelih bračnih drugova obzirom na pravo na porodičnu penziju.

72. Ukoliko nacionalni sud odluči da su preživjeli bračni drugovi i preživjeli životni partneri u sličnom položaju, obzirom na porodičnu penziju, mora se smatrati da, kao posljedica toga, zakonodavstvo kao što je ono u pitanju u glavnom postupku, predstavlja direktnu diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije, u smislu člana 1. i 2. (2)(a) Direktive 2000/78.

73. Iz navedenog slijedi da odgovor na treće pitanje mora biti da kombinacija odredbi člana 1. i 2. Direktive 2000/78 isključuje zakonodavstvo prema kojem, nakon smrti životnog partnera, preživjeli partner ne prima porodičnu penziju jednaku onoj odobrenoj preživjelom bračnom drugu, iako, prema nacionalnom pravu, životno partnerstvo stavlja osobe istog pola u položaj sličan položaju bračnih drugova što se tiče te porodične penzije. Na nacionalnom je sudu da utvrdi da li je preživjeli životni partner u položaju sličnom položaju bračnog druga koji je ovlašten na porodičnu penziju predviđenu prema obaveznom penzijskom sistemu kojom upravlja Vddb.

Peto pitanje

74. Petim pitanjem, nacionalni sud želi znati mora li se, u slučaju da sud odluči da Direktiva 2000/78 isključuje zakonodavstvo kao što je ono u pitanju u glavnom postupku, pravo na porodičnu imovinu u pitanju u glavnom postupku vremenski ograničiti, naročito na period nakon 17. maja 1990. godine, po osnovu sudske prakse iz slučaja Barber.

Primjedbe podnesene Sudu

75. Vddb smatra da se slučaj koji je doveo do presude u Barberu razlikuje, u činjenicama i u pravu, od slučaja u glavnom postupku te da se Direktivi 2000/78 ne može dodijeliti retroaktivno dejstvo odlukom da se Direktiva primjenjuje od datuma koji prethodi datumu isteka roka odobrenog državama članicama za njezinu primjenu.

76. Komisija smatra da nije potrebno odgovoriti na peto pitanje. Tvrdi da se slučaj koji je doveo do presude u Barberu razlikuje, u činjenicama i u pravu, od predmeta u glavnom postupku te primjećuje da Direktiva 2000/78 ne sadrži odredbu koja odstupa od načela nediskriminacije na osnovu seksualne orijentacije. Komisija tvrdi da je, nasuprot ovom, u slučaju koji je doveo do presude u slučaju Barber pažnja skrenuta na finansijske implikacije novog tumačenja člana 141. EZ. Komisija tvrdi da, u mjeri u kojoj LpartG nije stupio na snagu do 1. avgusta 2001. godine te budući da je njemačko zakonodavstvo uvelo, od 1. januara 2005. godine, jednako postupanje prema životnim partnerima i braku, obzirom na pravila o socijalnoj sigurnosti, profesionalni penzijski sistemi nijesu finansijski opterećeni uzimanjem u obzir te jednakosti.

Odgovor Suda

77. Jasno je, iz sudske prakse, da Sud može, uzimajući u obzir velike izazove koje njegova odluka može proizvesti zbog ranijih događaja, biti izuzetno podstaknut da limitira mogućnost svim zainteresovanim osobama oslanjanje na tumačenje odredbi koje Sud daje kao odgovor na zahtjev za prethodnom odlukom. Ograničenje takve vrste može dozvoliti samo Sud, u predmetnoj presudi o traženom tumačenju (vidjeti u tom smislu, Barber, stav 41., i slučaj C292/04 Meilicke and Others [2007] ECR I000, stav 36.).

78. Ništa u dokumentima pred Sudom ne sugeriše da će finansijska ravnoteža sistema kojim upravlja Vddb biti retroaktivno poremećena ukoliko učinci ove presude nijesu vremenski ograničeni.

79. Iz navedenog slijedi da odgovor na peto pitanje mora biti da ne postoji potreba da se ograniče vremenski učinci ove presude.

Troškovi

41. Budući da su ovi postupci, za stranke u glavnom postupku, dio neriješenog tužbenog postupka pred nacionalnim sudom, odluku o troškovima donosi nacionalni sud. Troškovi nastali zbog podnošenja prigovora Sudu, osim troškova tih stranaka, nijesu nadoknadivi.

Na tim osnovama, Sud (Veliko vijeće) odlučuje:

1. Porodična penzija utvrđena prema profesionalnom penzijskom sistemu kao što je onaj kojim upravlja Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen ulazi u primjenjivost Direktive Savjeta 2000/78 od 27. novembra 2000. godine o opštem okviru za jednako postupanje u zapošljavanju i zanimanju .

2. Kombinacija odredbi člana 1. i 2. Direktive 2000/78 isključuje zakonodavstvo prema kojem, nakon smrti životnog partnera, preživjeli partner ne prima porodičnu penziju jednaku onoj odobroj preživjelom bračnom drugu, iako, prema nacionalnom pravu, životno partnerstvo stavlja osobe istog pola u položaj sličan sa položajem bračnih drugova što se tiče te porodične penzije. Na nacionalnom je sudu da utvrdi da li je preživjeli životni partner u položaju sličnom s položajem bračnog druga koji je ovlašćen na porodičnu penziju predviđenu prema obaveznom penzijskom sistemu kojom upravlja Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen.